

к инклюзивному образованию в информированных промежуточных условиях. Инклюзивное образование—это путь, с помощью которого дети с различными особенностями могут учиться вместе со сверстниками в общеобразовательных учреждениях. Тем не менее, для успешной реализации инклюзивного образования необходимы компетентные и подготовленные специалисты. В статье рассматривается роль информированной среды в формировании готовности будущих учителей к инклюзивному обучению. Принципы, методы и пути информированного промежуточного инклюзивного образования, а также различные особенности предполагают наличие доступной и актуальной информации о потребностях всех детей. В ходе статьи будет проведена экспертиза всех исследований и практического опыта для выявления основных факторов, способствующих формированию готовности будущих учителей. В результате исследования делается вывод о необходимости установки информационных ресурсов, обеспечивающих доступность и актуальность информации об инклюзивном образовании. Они подчеркивают важность включения этой темы в учебные программы и практику учителей начальных классов. Этот метод позволяет будущим учителям получить знания и навыки, необходимые для работы со всеми детьми с разными особенностями. Статья заинтересует исследователей, преподавателей, студентов и всех, кто интересуется вопросами инклюзивного образования и формирования готовности учителей к нему.

Ключевые слова: инклюзивное образование, образование, начальный класс, обучение, система.

Formation of future primary school teachers' readiness for inclusive education in an informed environment

*¹N.M.Nurkina, ¹K.B.Janadilova

¹Sh.Ualikhanov Kokshetau University (Kokshetau, Kazakhstan)

Abstract

This article examines the process of forming the readiness of future primary school teachers for inclusive education in an informed intermediate environment. Inclusive education is a way to help children with various features learn together with peers in general education institutions. However, for the successful implementation of inclusive education, highly competent and ready-made specialists are needed. The article discusses the role of the informed environment in the formation of the readiness of future teachers for Inclusive Education. The principles, methods and ways, as well as various features of informed intermediate inclusive education, presuppose the availability of accessible and up-to-date information about the needs of all children. In the course of the article, an examination of all research and practical experience will be carried out to identify the main factors that contribute to the formation of the training of future teachers. As a result of the study, it is concluded that it is necessary to establish information resources that ensure the availability and relevance of information on inclusive education. They emphasize the importance of introducing this topic into the lesson programs and practice of primary school teachers. This method allows future teachers to acquire the knowledge and skills necessary to work with all children of different characteristics. The article is of interest to researchers, teachers, students and those who are interested in the issues of inclusive education and the formation of teachers' readiness for it.

Keywords: inclusive education, education, primary school, training, system.

Поступила в редакцию: 11.01.2024

Одобрена: 11.03.2024

Первая публикация на сайте: 07.01.2025

МРНТИ: 14.31.07

<https://doi.org/10.65247/3105-3432-2025-1.07>

ПӘНАРАЛЫҚ ИНТЕГРАЦИЯ НЕГІЗІНДЕ БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНА ЭСТЕТИКАЛЫҚ ТӘРБИЕ БЕРУ МҮМКІНДІКТЕРІ

*¹Е.З.НҮСПБАЙ^{ORCID}, ¹Т.Б.БАЙНАЗАРОВА^{ORCID}, ²Е.А.КӨКСАЛ^{ORCID}

¹Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университеті (Алматы, Қазақстан)

²Нигде Омер Халысдемир университеті (Нигде, Түркия)

*zeinep.nussipbayeva@gmail.com, baynazarova64@gmail.com, eakoksal@ohu.edu.tr

Аңдатпа

Қазіргі таңда еліміздегі оқу-тәрбие үрдісінде болып жатқан жаңартулар білім мен тәрбие жұмысын қайта қарауды талап етіп отыр. Жас ұрпаққа тәрбие берудің сапасын көтеріп, сұлулықты, әсемдікті, әдемілікті сезіну қабілетін, эстетикалық талғамын дамыта отырып, өз ісіне деген шығармашылық талабын арттыру – бүгінгі күннің өзекті мәселелерінің бірі. Осыған байланысты білім беру мазмұнын реформалау мемлекеттің ұлттық саясатының құнды басымдықтары қатарынан табылады. Мақалада бастауыш сыныпта пәнаралық интеграция негізінде эстетикалық тәрбие беру мәселелері қарастырылады. Зерттеуіміздің мақсаты пәнаралық интеграцияның бастауыш сынып оқушыларына эстетикалық тәрбие берудегі мүмкіндіктерін зерттеу болды. Зерттеу негізіне жүйелілік, тұлғалық-бағдарлы, аксиологиялық, іс-әрекеттік әдіснамалық тұғырлар алынды. Мақалада бастауыш сынып оқушыларының эстетикалық тәрбиесінің көрсеткіштері мен деңгейлері терең қарастырылды. Анықтау экспериментінде оқушылардың эстетикалық тәрбие көрсеткіштері деңгейлерінің диагностикасы жүргізілді. Қалыптастыру кезеңінде мотивациялық, мазмұндық, іс-әрекеттік компоненттерді жетілдіру мақсатында бір қатар педагогикалық шарттар іске асырылды. Зерттеуде эстетика, эстетикалық тәрбие, эстетикалық қызығушылық, эстетикалық білім, эстетикалық қарым-қатынас, эстетикалық көзқарас, пәнаралық интеграция ұғымдары анықталды. Пәнаралық интеграция негізінде бастауыш сынып оқушыларына эстетикалық тәрбие беру әдістемесі берілді. Бастауыш сынып оқушыларына пәнаралық кіріктіру арқылы эстетикалық тәрбие берудің компоненттері, өлшемдері мен көрсеткіштері, деңгейлері (жоғары, орта, төмен) анықталды. Мақалада бастауыш сынып оқушылардың эстетикалық тәрбиесін (эстетикалық қызығушылығын, эстетикалық білімдерін кеңейту, эстетикалық қарым-қатынасқа баулу, эстетикалық көзқарастарын қалыптастыру) жүзеге асыру барысындағы эксперимент нәтижелері көрсетілді. Пәнаралық интеграция негізінде бастауыш сынып оқушыларына эстетикалық тәрбие беру мүмкіндіктері алғаш рет қарастырылды. Мақала материалдары оқытушылар үшін дәрістер, семинарлар, өз бетінше жұмыс істеуге арналған тапсырмаларды әзірлеу кезінде практикалық құндылыққа ие.

Түйін сөздер: эстетика, эстетикалық тәрбие, эстетикалық қызығушылық, эстетикалық білім, эстетикалық қарым-қатынас, эстетикалық көзқарас, пәнаралық интеграция.

Кіріспе

Бастауыш мектептегі білім мен тәрбие жұмысындағы интерациялап оқыту мәселесі теориялық және практика тұрғыдан маңызды мәселелердің бірі болып саналады. Ғылым мен техника саласындағы өзгерістер білім беру ісінде де үлкен өзгерістер тудырып отыр.

Бастауыш сынып оқушыларының эстетикалық қабылдауы мен дамуының және өмірге деген адамгершілік-эстетикалық қарым-қатынастарының қалыптасуының шешуші кезеңі.

Табиғаттың көркем көрінісі бастауыш сынып оқушыларының эмоциялық көңіл-күйін сергітіп, жағымды сезімін тербеп, ой-түсінігінің дамуына негіз болады. Оқушылардың қоршаған табиғаттан көріп, байқағандарын қайта елестетіп, оны бейнелеу арқылы көркемдік талғамы, бейнелеу шеберлігі, нысан туралы алатын білімі кеңейіп, оның эстетикалық болмысы қалыптасады.

Интеграция өзектілігі жалпы дүниенің біртұтастығын қоршаған орта құбылыстарының бір-бірімен байланыстығын түсіндіріп, оқушыда ғылыми дүниетанымды қалыптастыруға негіз болатындығында. Сондықтан да қазіргі таңда оқу пәндерінің мазмұнын интерациялауға үлкен мән беріліп отыр. Бастауыш сыныпта оқытылатын пәндердің бағдарламасында оқушының жеке бас сапаларын қалыптастыруды көздей отырып, олардың эстетикалық тұрғыдан жақсы жетілген тұлға ретінде қалыптасуына баса назар аударылады.

Бастауыш сынып оқушыларына оқу пәндерін интеграциялап оқыту негізінде эстетикалық тәрбие берудің қажеттігі мен бұл оның ғылыми тұрғыдан зерттелмегендігі, арнайы әдістемесін жасаудың жеткіліксіздігі арасында қарама-қайшылықтар туындап отырғандықтан да бұл мәселе қазіргі таңда өте көкейтесті болып отыр.

Негізгі бөлім

Қазіргі таңдағы рухани-эстетикалық тәрбие берудің кешенді бағдарламасы рухани-

эстетикалық тәрбие беру жүйесін, ұлттық ерекшеліктерді, баланың рухани дамуын жаңа негізде қайта қарауға, эстетикалық сезімталдықты дамытуға бағытталған баланың өмірге деген адамгершілік-эстетикалық қарым-қатынастарын қалыптастырудың негізіне айналып отыр. Бұл өз кезегінде жас ұрпақтың эстетикалық білімін кеңейту, эстетикалық қарым-қатынасқа баулу, эстетикалық көзқарасты тәрбиелеудің маңызын және бастауыш білім мазмұнын интеграциялау қажеттілігін арттырады.

Эстетикалық тәрбие оқушының қабылдау қабілеттілігі мен шығармашылық ойлауынан бастап қоршаған орта әсемдігін түсіну, эстетикалық қажеттілігі, қызығушылығы, эстетикалық көзқарасы, қарым-қатынасы, пайымдауы, талғамы мен баға беруі, осылардың негізінде рухани дүниесінің тереңдеуіне мүмкіндік береді.

Қазіргі ғалымдар эстетикалық тәрбиенің маңызды үш міндетін атап көрсетеді: біріншіден, эстетикалық маңызы бар заттар мен құбылыстарға қызығушылық, бейімділік пен ынтаның пайда болуы, екінші міндеті балалардың көркемдік және эстетикалық қабылдау қабілеттерін дамыту, заттар мен құбылыстарды эстетикалық бағалауды, олардан ләззат алуды қамтамасыз ету, үшінші міндеті әр оқушыда эстетикалық шығармашылықты қалыптастырудағы жеке тұлғаның қабілеттілігімен, мұқтаждықтарын, қасиеттерін дамытып, тәрбиелеу [Лобковский А.М., 1972].

Психологиялық тұрғыдан алғанда эстетикалық тәрбие беруде баланың эстетикалық санасын қалыптастыру үшін, эстетикалық сана эстетикалық қабылдау, эстетикалық сезім, эстетикалық қажеттілік, эстетикалық идеалдар мен талғам, эстетикалық көзқарастар сияқты бірнеше элементтерге бөліп қарастырудың керектігі көрсетілген [Чукман Е.К., 1985: 54 б.]

Ғалым Е.Т.Максименюк зерттеуінде жеке тұлғаның табиғатқа эстетикалық қатынасы, табиғаттың эстетикалық әсерін қабылдауы, сезіммен әсерленуі және бағалау біліктілігі, адам мен табиғат арасындағы үйлесімділікті көрсететін біртұтас іс-әрекет екендігін анықтаған [Максименюк Е.Т., 1984: 45 б.]

Эстетикалық тәрбие беру мәселесінің негізгі бағыты, қоршаған ортаны бейнелі қабылдау негізінде эстетикалық қарым-қатынас, эстетикалық білім мен көркемдік талғамды қалыптастырудың тиімді жолдарының бірі білім кеңістігіндегі кіріктіру үрдістері болып табылады.

Пәнаралық интеграция негізінде бастауыш сынып оқушыларына эстетикалық тәрбие беру мүмкіндіктері мәселесі бойынша, философтар, психологтар, педагогтар еңбектеріндегі эстетикалық тәрбие беру мәселелеріне байланысты ой-пікірлер басшылыққа алына отырып, мынадай қорытынды жасалынды: бастауыш сынып оқушыларына пәнаралық кіріктіру арқылы эстетикалық тәрбие беруді жүзеге асыруда олардың жас және жеке ерекшеліктерін, сезімдік қабылдау мүмкіндіктерін, дербестік әрекеттерін, эстетикалық қызығушылығы мен эстетикалық талғам деңгейін ескерудің қажеттігі; пәнаралық кіріктіру кезінде олардың мазмұн сабақтастығын, табиғат құбылыстары мен көріністерін, өнер шығармаларының көркемдігін оқушылардың сезініп, қабылдап, ой елегінен өткізіп, оны бейнелеу іс-әрекеті барысында қолдану іскерліктерін дамытуға көңіл аудару; қоршаған орта сұлулығы мен өнер шығармаларын сезімдік-бейнелік қабылдау бағытындағы оқушылардың көркемдік-эстетикалық іс-әрекетін ұйымдастыру және шығармашылық қабілеттерін дамытудың әдістерін жетілдіру.

Осыған байланысты пәнаралық интеграция негізінде бастауыш сынып оқушыларына эстетикалық тәрбие беру процесін ұйымдастырудың теориялық және практикалық тәсілдерін қайта қарастыру қажет. Бастауыш сынып оқушыларының эстетикалық қызығушылығын, эстетикалық білімдерін кеңейту, эстетикалық қарым-қатынасқа баулу, эстетикалық көзқарастарын қалыптастыруға бағытталған практиканың жетекші рөлі және пәнаралық

интеграция негізінде бастауыш сынып оқушыларына эстетикалық тәрбие беру жүйесінің теориялық негіздемесінің болмауы арасындағы қайшылық оның өзектілігін анықтайды.

Эстетикалық тәрбиенің мотивациялық компоненті пәнаралық байланыс бағытымен білім алуда ортақ тақырыптар негізінде өнер мен табиғаттағы әдемілік пен қарым-қатынасқа қызығушылық пен ынтаның артуы, қоршаған орта мен көркем еңбек шығармаларын ынтамен қабылдауға ұмтылысы; өнер мен табиғатқа өзінің сезімі мен қатынасын әр түрлі көркемдік формада көрсетуге ниеттенуі тұрғысынан көрінеді.

Ал мазмұндық компонент білімнің өзара байланыс пен сабақтастығын түсіну арқылы өнер мен табиғат құбылыстарындағы процестер, қасиеттер туралы білімі; сапалар, форма, түс, пропорция туралы түсінігі; қоршаған ортаны бейнелеуге қажетті әсерлі құралдар (перспектива, композиция, колорит) туралы білімінің болуы мен артуына ықпал жасау, өзіндік әрі сыни көзқарастардың, танымдық әрекеттерін кешенді білімдер жүйесімен ұйымдастыра отырып, шығармашылық-ізденушілік бағытта дамыту болып табылады.

Іс-әрекеттік компонент білім мазмұнын ортақ тақырыптар жүйесімен меңгеру және өмірлік тәжірибеде, іс жүзінде, өзінің іс-әрекетінде қолдана алу білігі мен дағдысына ие болу табиғаттағы заттар мен құбылыстарды бейнелеу іс-әрекеттері өлшемдерімен және табиғатқа деген жанашырлық әрекеті; сурет салуда әр түрлі тәсілдер қолдана білу біліктілігі; әсерлі құралдарды қолдану арқылы жүргізілетін бейнелеу іс-әрекеті негізінде жүзеге асырылады.

Бұл зерттеудің мақсаты пәнаралық интеграция негізінде бастауыш сынып оқушыларына эстетикалық тәрбие беру мүмкіндіктерін зерттеу болды. Мақаланың негізгі міндеттері:

- пәнаралық интеграция негізінде эстетикалық тәрбиені қалыптастыру ерекшеліктеріне теориялық талдау жүргізу;
- пәнаралық интеграция негізінде эстетикалық тәрбие компоненттері деңгейдің жоғарылауына ықпал ететін педагогикалық мүмкіндіктерді қарастыру;
- пәнаралық интеграция негізінде эстетикалық тәрбиені қалыптастыру ерекшеліктерін зерттеу.

Әдеби шолу

Зерттеудің әдіснамалық ұстанымының бірі – зерттелетін мәселені жан-жақты қарастыру болғандықтан, зерттеу мәселесіндегі философиялық ой тұжырымдар одан әрі дамытыла отырып, психологиялық тұрғыдан қарастырылды.

Адамның эстетикалық санасының құрылымын аша отырып, психолог-зерттеушілер көркемдік-эстетикалық қабылдау, эстетикалық сезімдер, эстетикалық қажеттіліктер, эстетикалық идеалдар мен талғам, эстетикалық көзқарастар сияқты негізгі элементтерді бөліп көрсетеді [Жарықбаев Қ. және т.б., 1998; Аймауытұлы Ж., 1995; Мұқанов М., 1982]. Көркемдік-эстетикалық қабылдау – өнер мен қоршаған дүние әсемдігімен қатынастың бастапқы сатысы, эстетикалық сананың негізгі элементі болып саналады. Одан кейінгі эстетикалық толғаныс, көркемдік-эстетикалық мұрат (идеал) пен талғам қабылдаудың тұтастығына, түсініктілігіне, айқындылығы мен тереңділігіне байланысты. Көркемдік-эстетикалық қабылдау адамның болмыс құбылыстары мен өнерден эстетикалық сезім туғызатын үрдістерді, қасиеттерді, сапаларды ажыратып алу қабілетінен көрінеді. Тек осы негізде ғана эстетикалық құбылыстарды, оның мазмұн мен формасын толық меңгеруге болады. Көркемдік эстетикалық қабылдауға бейнелеу өнеріне байланысты қабылдау да енеді. Қабылдау мәдениетін дамыту – дүниеге эстетикалық қарым-қатынастың бастауы. Ол эстетикалық эмоциялармен қатар адамды ынталандыратын себеп болып табылады. Шынайы дүние құбылыстарын эстетикалық қабылдау қабылдаған құбылыстың эстетикалық бағалануы, оған әсерленіп жауап беру, заттың әдемілігін, айқындығын көре білу, сезіну қабілеті. Дәл осы қасиет ерекше таңқалдырған, қуантқан нәрсені графикалық түрде жеткізудің негізін қалайды.

Эстетикалық сезімдер – адамның шындық өмір құбылыстары мен өнер туындысына баға беру қатынасынан туған субъективті эмоциялық күйі. Эстетикалық сезімдер оқиғаны ой елегінен

өткізу негізінде пайда болып, қуаныш, тандану, аяушылық, жаны ашу, ортақтасу сияқты эстетикалық әсерлерді тудырады.

Эстетикалық қажеттіліктер көркемдік-эстетикалық құндылықтармен қарым-қатынаста және рухани-эстетикалық көңіл-күйлерді бастан кешіруде пайда болатын тұрақты қажеттілік.

Эстетикалық қажеттіліктер жеке тұлғаның көркемдік өнерге деген ұмтылысты тудырып, рухани күштерді жинақтап, оны қабылдауға деген даярлықты тудырады. Эстетикалық қатынас адамның эстетикалық талғамы мен тығыз байланыста қалыптасады.

Эстетикалық талғам туралы мәселе адамның күнделікті өмірімен, эстетикалық теория және практика, көркемдік шығармашылық, шеберлік мәселелерімен тығыз байланысқан. Эстетикалық талғам қабылданатын объектінің сапаларына ғана емес, оны қабылдаушы, бағалаушы, танушы адамның өзіндік ерекшеліктеріне де байланысты (сурет-1).

Жеке тұлғаның эстетикалық тәрбиесін қалыптастыру эстетика теорияларын зерттеу, эстетикалық сананың құрамдас бөліктерін дамыту, өнер туындыларымен таныстыру, көркем шығармашылыққа қатысу, сөйлеу, мінез-құлық, сыртқы келбет эстетикасын меңгеру, эстетикалық тәрбие деңгейін арттыру т.б. қамтиды:

1-сурет. Адамның эстетикалық санасының қалыптасу сатылары

Эстетикалық тәрбие оқушының қабылдау қабілеттілігі мен шығармашылық ойлауынан бастап қоршаған орта әсемдігін түсіну, эстетикалық қажеттілігі, қызығушылығы, эстетикалық көзқарасы, қарым-қатынасы, пайымдауы, талғамы мен баға беруі, осылардың негізінде рухани дүниесінің тереңдеуіне мүмкіндік береді.

Жеке адамның қалыптасуына ықпал ететін эстетикалық, адамгершілік және ақыл-ой тәрбиелерінің маңыздылығы туралы француз философтары мен жазушылары (Ш.Монтескье, К.А.Гельвеций т.б.) құнды пікірлер айтты [Джуринский А.Н., 1989]. Немістің өнер тарихшысы И.Г.Винкельман алғашқылардың бірі болып, өнер адамгершілік мінез-құлық пен жақсы мәнерді тәрбиелеудің ең маңызды құралы екендігін дәлелдесе [Битинас Б.П., 1984], Г.Э.Лессинг оқушының жеке тұлғасын қалыптастырудағы мүсін өнерінің тәрбиелік-танымдық мүмкіндіктері мен мәнін ашып, ғылыми тұрғыда тұжырымдаған.

Белгілі өнертанушы Б.Шиллер «эстетикалық тәрбие» туралы хаттарында (1795) мәнерлік анықтамасын тұжырымдап, қарым-қатынаста, әрекетте, бейнеде жеке адамның «сезіну бейнесін» анықтады [Селиванова Н.Л., 1998]. Шиллер өз тұжырымдауында, мәнерлік дегеніміз – мінез – құлық пен сезімнің денедегі көрінісі, эстетикалық көрініс – олардың шындық өмір мен өнердегі үйлесімділігі («әдемілік көрінісі»): «адаммен бірге оның

көзқарасы, бет-әлпеті, қолдары, көп уақытта оның денесі де сөйлейді»-деп, ой қортындысын жасайды.

Эстетика мәселелерін зерттеуші неміс ғалымы Ф.Фребель балалардың дербес әрекеттеріндегі табиғат әсерінен алған әдемілік туралы түсініктері шығармашылықты дамытатындығын атап көрсетеді.

Г.Рид балаға өнер мен ойын арқылы эстетикалық тәрбие беруге көңіл бөліп, сурет негізінде жеке адамның көркемдік типологиясын анықтау әдістемесін даярлады [Герасимова С.А., 1981]. Ол бала шығармасының көркемдік және мағыналық бағасына емес, оның символикалық мәніне көңіл аударып, оған баланың ішкі жан дүниесін беруі ретінде қарау керек деп есептеді. Сонымен қатар егер балалардың символикалық формада өзін-өзі бейнелеуін қолдап отырмаса, онда коммуникативті тәжірибенің неғұрлым тиімді құралдарын күшейтуде сәтсіздікке ұшырайтындығын дәлелдеген. Бұл бағытты К.Орф, т.б. эстетикалық тәрбиенің теоретиктері мен практиктері жалғастырды.

Қазіргі Жапонияда мәдени білім беру үрдісінде мүлтіксіз адам идеясын, эстетикалық тәрбие беру идеясын, табиғаттың эстетикалық құндылықтарын түсіну мен субъективтік күйзелуді дамытудың қазіргі уақыттағы ұстанымдарын қолдап отыр [Мануэль Х.А., 2002]. Бірінші сыныптан бастап, оқу сағаттарының 25% эстетикалық тәрбие беруге бөлінеді. Жоғарғы сыныптарда эстетикалық циклге үлкен бөлім берілген, оған төрт пән енеді: бейнелеу өнері, музыка, каллиграфия және сәндік-қолданбалы өнер. Қазіргі жапон педагогтарының түсіндірулеріндегі (Т.Мотому, М.Цунзабур) оқушылардың жүздеген түстер үйлесімділігін меңгеруі әдеміліктің көптүрлілігі мен жақсының, тиімдінің айқындығы туралы ұғымдармен біріктіріле жүргізіледі. Педагогикада эстетикалық тәрбиелеуге бұлай келу болашақта экологиялық үйлесімділікке көшудегі дүниежүзі қауымдастығының бағдарына байланысты маңызды болып отыр.

Оқушыларға эстетикалық тәрбие беру мәселесінің негізгі бағыты, қоршаған ортаны бейнелі қабылдау негізінде эстетикалық қарым-қатынас, эстетикалық білім мен көркемдік талғамды қалыптастырудың тиімді жолдарының бірі білім кеңістігіндегі кіріктіру үрдістері болып табылады.

Зерттеу барысында пәнаралық интеграция негізінде бастауыш сынып оқушыларына эстетикалық тәрбие беру мүмкіндіктері төмендегідей педагогикалық шарттарды жүзеге асырғанда ғана тиімді екендігі дәлелденді:

- бастауыш сынып оқушыларына пәнаралық кіріктіру арқылы эстетикалық тәрбие беруді жүзеге асыруда олардың жас және жеке ерекшеліктерін, сезімдік қабылдау мүмкіндіктерін, дербестік әрекеттерін, эстетикалық қызығушылығы мен эстетикалық талғам деңгейін ескерудің қажеттігі;
- пәнаралық кіріктіру кезінде олардың мазмұн сабақтастығын, табиғат құбылыстары мен көріністерін, өнер шығармаларының көркемдігін оқушылардың сезініп, қабылдап, ой елегінен өткізіп, оны бейнелеу іс-әрекеті барысында қолдану іскерліктерін дамытуға көңіл аудару;
- қоршаған орта сұлулығы мен өнер шығармаларын сезімдік-бейнелік қабылдау бағытындағы оқушылардың көркемдік-эстетикалық іс-әрекетін ұйымдастыру және шығармашылық қабілеттерін дамытудың әдістерін жетілдіру.

Әдістер

Біздің зерттеу мәселемізге байланысты тәрбие бағыттары бастауыш сынып оқушылардың эстетикалық қызығушылығын, эстетикалық білімдерін кеңейту, эстетикалық қарым-қатынасқа баулу, эстетикалық көзқарастарын қалыптастыру мақсатында жүйелілік, *тұлғалық-бағдарлы, аксиологиялық, іс-әрекеттік әдіснамалық* тұғырларын қарастырылды. Жүйелілік тұғыры - нысанды оны құрайтын бөліктерінің иерархиялық құрылымы бар күрделі құрылыс ретінде қарастыруды көздейді. Жүйелілік тұғыр тәрбиенің мақсаты, міндетіне сәйкес,

мазмұнын жүйелі құра білу, жүйелі, бірізді, сабақтастықта берілуі оқушының санасы мен танымына ықпал етеді.

Тұлғалық-бағдарлы тұғыр – өзара байланысты түсініктер, идеялар және іс-әрекет тәсілдері жүйесіне сүйену, тұлғаның өзін-өзі тану және өзін-өзі жетілдіру үдерісіне қолдау көрсету, оның дербестігін дамыту.

Аксиологиялық тұғыр – құндылықтар жүйесі негізінде ұрпақтан-ұрпаққа жалғасқан ұлы дала елінің мәңгілік ел идеясы негізінде тұлғаның бойындағы ұлттық құндылықтарды қалыптастыруға бағытталады. Рухани- адамгершілік құндылықтар халқымыздың бойындағы құндылықтарды ұрпақтан-ұрпаққа беріліп отырған заңдылық тұрғысынан да қарастыруға болады. Іс-әрекеттік тұғыр негізінен қарастыратын болсақ, тұлғаның эстетикалық тәрбиесі оның іс-әрекеті, қарым-қатынас, мінез- құлқы арқылы іске асатынын басшылыққа ала отырып, тұлғаның құндылықтар жүйесін қалыптастыруға бағытталады.

Эксперимент үш кезеңнен тұрды: анықтаушы, қалыптастырушы және бақылау. Бұрын анықтағанымыздай, пәнаралық интеграция негізінде бастауыш сынып оқушыларына эстетикалық тәрбиелілігі үш компоненттен тұрады: мотивациялық, мазмұндық, іс-әрекеттік. Осыған сүйене отырып, біз олардың көрсеткіштерін анықтадық және оларды деңгейлерге бөліп көрсеттік.

Пәнаралық интеграция негізінде бастауыш сынып оқушыларына эстетикалық тәрбие беру мүмкіндіктерін зерттеудегі эксперимент барысындағы өлшемдерінің өсуі *Стьюден*т критерийімен дәлелденді. Экспериментке дейінгі зерттеу нәтижелері эксперименттік және бақылау топтарының эстетикалық тәрбие көрсеткіштері бойынша бір бірінен айырмашылықтары аз болды.

Эксперименттік топтың қоршаған орта мен бейнелеу өнері шығармаларының әсемдігіне эстетикалық қызығушылық өлшемі 3,98 ($S_x = 0,74$; $V = 18,5\%$) құрайды, бұл бақылау тобына 4,2 ($S_x = 0,73$; $V = 17,4\%$) қарағанда 5% кем.

Табиғат пен өнер туралы эстетикалық білімнің болуы және табиғаттағы заттар мен құбылыстарды бейнелеу іс-әрекеттері өлшемдер бойынша ЭТ және БТ арасында статистикалық мәндегі айырмашылық байқалған жоқ.

Эксперименттен кейінгі зерттеуді талдау төмендегідей нәтижелер көрсетті:

Эксперименттік топтағы (ЭТ) қоршаған орта мен бейнелеу өнері шығармаларының әсемдігіне эстетикалық қызығушылық деңгейінің өсуі 0,32 (7,4%) құрайды, бақылау тобында (БТ) $P < 0,05$ болғанда - 0,13 (3%), бұл ЭТ-да 0,2 (4,4%)-ге артық екенін көрсетеді. ЭТ және БТ нәтижелерінің өсуі статистикалық тұрғыда шынайы болып табылады (t - критерийі 3,8 тең; $P < 0,05$).

Табиғат пен өнер туралы эстетикалық білімнің болуы және табиғаттағы заттар мен құбылыстарды бейнелеу іс-әрекеттері өлшемдерінің өсуін талдау шынайы мәндік жоғарлау бар деп пайымдауға мүмкіндік берді: а) ЭТ-да табиғат пен өнер туралы эстетикалық білім 6%, БТ-да 3% өсті. Эксперименттік топ өте жоғары нәтиже ($4,31 > 4,14$) көрсетті, іріктеулер арасындағы айырмашылық статистикалық тұрғыда шынайы ($P < 0,05$). б) ЭТ-да табиғаттағы заттар мен құбылыстарды бейнелеу іс-әрекеттері ($S_x = 0,7$; $V = \%$), БТ-да ($S_x = 0,7$ с; $V = \%$) құрайды. ЭТ өсуі (22,4%) құрайды, бұл БТ – 0,3 с (9,6%) қарағанда 13% көп. ЭТ және БТ өлшемдерінің өсуі арасындағы айырмашылық өте мәнді ($P < 0,05$).

Көрсетілген зерттеу қоршаған орта мен бейнелеу өнері шығармаларының әсемдігіне эстетикалық қызығушылығы, табиғат пен өнер туралы эстетикалық білімнің болуы, табиғаттағы заттар мен құбылыстарды бейнелеу іс-әрекеттері өлшемдердің даму деңгейінің жоғарлығын көрсетеді.

Пәнаралық интеграция негізінде бастауыш сынып оқушыларына эстетикалық тәрбие беру деңгейлерін анықтау диагностикасында О.М.Дьяченконың "Пішін суретін аяқта", Г.Роршахтың модификациялық тест, Р.С.Немовтың "10 минутта сурет сал!" (қарапайым затты қолдану) әдістерін қолдананылды.

Бастауыш сынып оқушыларына эстетикалық тәрбие беру деңгейлерін қалыптастыруда «Монотипия», «Кляксография», «Саусақпен сурет салу», «Жапырақтар іздері», «Граттаж» сурет салу техникалары басшылыққа алынды.

Нәтижелер

Анықтау эксперименті кезінде бақылау және эксперименттік топтардағы эстетикалық тәрбиеліктің деңгейін анықтауды басты мәселе етіп қойдық. Бұл үшін зерттеу тәсілдерін кешенді қолдана отырып, сабақта, топсеруен, саяхатта, жеке-жеке және топ бойынша бақылау, әңгімелесу, сауалнама жүргізу, тест алу, сабақта және сабақтан тыс ұйымдастырылатын жұмыстардың мазмұнымен танысу жүргізіліп, оның нәтижелерін талдау арқылы ұсыныстар берілді.

Бастауыш сынып оқушыларына пәнаралық байланыс негізінде эстетикалық тәрбие беру мотивациялық, мазмұндық, іс-әрекеттік компоненттер, өлшемдер мен көрсеткіштер, жоғары, орта, төменгі деңгейлер негізінде анықталды.

Жоғары деңгейдегі оқушылар сипаттамасы:

Эстетикалық сезімдері жақсы дамыған. Бір затты не құбылыс жайында дәлелдемелерді еркін түрде баяндап, өз сезімдерін талдап айтады және оның бейнесін бейнелеп сала біледі. Қоршаған табиғатқа байланысты өнер шығармаларын өз деңгейінде қабылдап, оның басты ерекшеліктерінің ең негізгілерін анықтап атай біледі. Мұндай оқушының эстетикалық түсініктері мен бейнелеу шеберлігі жоғары деңгейде қалыптасқан. Оқушылар қоршаған дүние құбылыстарына байланысты жасалатын тәжірибелік жұмыстар кезінде өнер мен табиғат құбылыстарындағы процестер, қасиеттер, сапалар, форма, түс, пропорция туралы түсініктерді еркін және жүйелі қолданады. Практикалық жұмыстар орындауда өз тарапынан өзгерістер енгізуге, түр-түстер арқылы сезімдерімен көңіл-күйлерін суреттеуге тырысады. Құрбы-құрдастарының еңбектерін бағалауда әділеттікпен қарап, тілектестік білдіреді.

Экспериментке қатысушы орта деңгейдегі оқушыларға тән сапалар:

Жалпы эстетикалық пайымдауы қалыптасқан, бірақ оқушы заттар мен құбылыстардың көрінісі және жекеше ерекшеліктері туралы пікір айтқанда нақты дәлелдей алмай, жаңылысады. Эстетикалық талғамдары болғанымен, оны нақты бейнелеу жағы төмен. Қоршаған дүниенің әдемілігі жайында үнемі мұғалімнің арнайы нұсқаулары мен талдауларын керек етеді. Табиғат көріністерін, ол жайындағы шығармаларды қабылдауда немқұрайлылық танытады, өз пікірін талдап айтуға тырыспайды, тыңдаушы ретінде қалуды қалайды.

Ал төменгі деңгейдегі оқушыларға: эстетикалық ынтасы дамыған, түрткілер әсерімен тез өтіп кететін қызығушылығы байқалады. Эстетикалық шеберлігі нашар қалыптасқан, өйткені ол оны дамытудың қажеттігін түсінбейді. Табиғат пен өнер шығармаларын нашар қабылдайды. Эстетикалық жұмыстарды таңдауда қажеттілік пен дербестік жағы төмен. Тәжірибелік тапсырмалар орындауда оның сапасына көңіл бөлмейді. Құрбы-құрдастарының жетістіктеріне баға беруге немқұрайлылықпен қарайды деген сипаттамалар тән болды.

Мотивациялық компонент оқушылардың қоршаған орта мен бейнелеу өнері шығармаларының әсемдігіне қызығушылығы өлшемін сәйкес өнер мен табиғаттағы әдемілікпен қарым-қатынасқа қызығушылық; қоршаған орта мен бейнелеу өнері шығармаларын ынтамен қабылдауға ұмтылысы, өнер мен табиғатқа өзінің сезімі мен қатынасын әр түрлі көркемдік формада көрсетуге ниеттенуі т.б. көрсеткіштерді қамтиды.

Мазмұндық компонент табиғат пен өнер туралы эстетикалық білімнің болуы өлшемін және өнер мен табиғат құбылыстарындағы процестер, қасиеттер туралы білімі; сапалар, форма, түс, пропорция туралы түсінігі; қоршаған ортаны бейнелеуге қажетті әсерлі құралдар (перспектива, композиция, колорит) туралы білімі көрсеткіштерімен айқындалды.

Іс-әрекеттік компонент табиғаттағы заттар мен құбылыстарды бейнелеу іс-әрекеттері өлшемдерімен және табиғатқа деген жанашырлық әрекеті; сурет салуда әр түрлі тәсілдер қолдана білу біліктілігі; әсерлі құралдарды қолдану арқылы жүргізілетін бейнелеу іс-әрекеті; өнерде, табиғатта, қоршаған ортадағы әсемдікті бағалау біліктілігі сынды көрсеткіштер негізінде анықталды.

Эксперимент барысында төмендегі мәселелерге де баса назар аударылды:

- жыл мезгілдері мен тәуліктің әр түрлі кезеңінде оқушылар сезімінің тереңдігі мен әсерлілігін, ерекшеліктерді көре білу қабілетін, оған деген қарым-қатынасын бақылау;
- түрлі құбылысты түсіндіру барысында өнер шығармаларын пайдалану арқылы оны қабылдау, шығарманың негізгі ойын түсіну деңгейін, жанрын ажырата алу мүмкіндіктерін және шығарманың бейнелі көріністі сипаттау мүмкіндіктерін байқау;
- эстетикалық терминдерді түсіну деңгейін, оларды талдап айта білу мүмкіндіктерін байқау;
- көркемдік цикл бойынша меңгерген теориялық білімдерін іс әрекет кезінде қолдана білу (немесе білмеу) деңгейін анықтау;
- негізгі ойды жүзеге асыру үшін әсерлі бейнелеу тәсілдерді (композицияны, перспективаны түстер мен ырғақтарды, т.б.) дұрыстап қолдана білуін қадағалау.

Зерттеудің анықтаушы кезеңінің деректерін алғаннан кейін, қалыптастырушы экспериментке кіріспес бұрын, екі сыналатын топтың да бастапқы деректері бірдей екенін анықтаймыз.

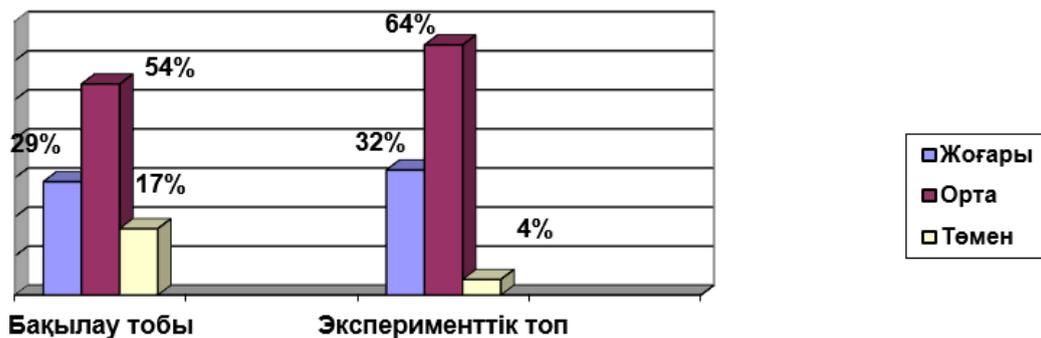
Мотивациялық компонент бойынша анықтау экспериментінде қоршаған орта мен бейнелеу өнері шығармаларының әсемдігіне эстетикалық қызығушылығы бойынша *бақылау тобында* жоғары деңгейді 28%, орта деңгейді 46%, осы өлшем (критерий) бойынша төменгі деңгейді экспериментке қатысқан бақылау тобының 26% көрсетті. Мазмұндық компонент табиғат пен өнер туралы эстетикалық білімнің болуы өлшемі бойынша, жалпы оқушы санының жоғары деңгейді 26%, орта деңгейді 49%, төменгі деңгейді 25% көрсетті. Іс-әрекеттік компоненттің бастауыш сынып оқушыларының эстетикалық тәрбиелілігі тұрғысынан табиғаттағы заттар мен құбылыстарды бейнелеу іс-әрекеттері өлшемдері бойынша жоғары деңгей 25%, орта деңгейді 45%, төменгі деңгейді 30% көрсеткіштерімен айқындалды.

Анықтау экспериментінде мотивациялық компонент бойынша *эксперименттік топ* көрсеткіштері жоғары деңгейді 26%, орта деңгейді 46%, төменгі деңгейді 28% көрсетті. Табиғат пен өнер туралы эстетикалық білімнің болуы өлшемі бойынша мазмұндық компонент, жалпы оқушы санының жоғары деңгейді 29%, орта деңгейді 50%, төменгі деңгейді 21% көрсетті. Бастауыш сынып оқушыларының эстетикалық тәрбиелілігі тұрғысынан табиғаттағы заттар мен құбылыстарды бейнелеу іс-әрекеттері өлшемдерін қамтитын іс-әрекеттік компонент бойынша жоғары деңгей 26%, орта деңгейді 51%, төменгі деңгейді 23% көрсеткіштерімен айқындалды.

Сонымен, эксперимент жұмысының қалыптастыру бөлімі пәнаралық интеграцияның әр түрлі формасын енгізуге, эстетикалық тәрбиелеудің қолайлы түрлері, әдіс-тәсілдерін іздестіруге арналды. Қалыптастыру эксперименті қорытындысында үш өлшем бойынша берілген мәліметтер эксперименттік топтардағы көрсеткіштердің біршама өзгергендігін көрсетеді. Бұның дәлелі бірінші өлшем бойынша төменгі көрсеткіш 5%, ал екінші өлшем бойынша 2%, ал үшінші өлшем бойынша 4% дейін төмендеді. Аталған өлшемдер бойынша жоғары эстетикалық тәрбие деңгейін көрсеткен оқушылар саны көбейген. Эстетикалық тәрбие деңгейі бойынша мәліметтер 1-кесте және 2-суретте көрсетілген.

Қалыптастыру эксперименті бойынша оқушылардың эстетикалық тәрбие деңгейлері (%) 1-4 сыныптар

Деңгейі	Бақылау тобы (126 оқушы)	Эксперименттік топ (127 оқушы)
Жоғары	29%	32%
Орташа	54%	64%
Төменгі	17%	4%

Сурет 2. Қалыптастыру экспериментінің көрсеткіші

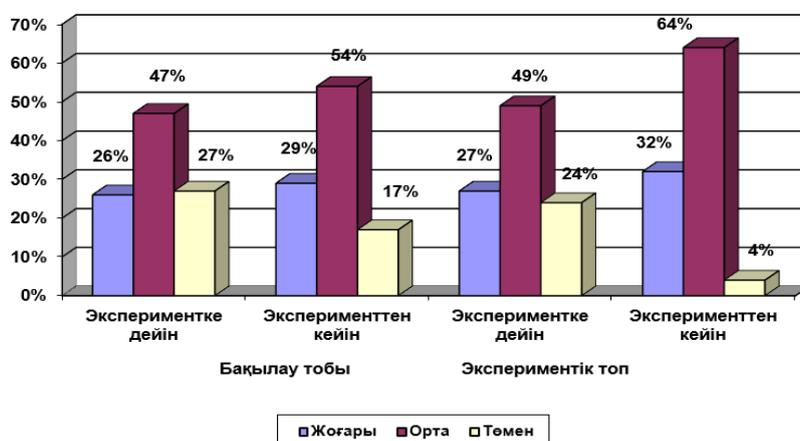
Анықтау және қалыптастыру эксперименттеріндегі көрсеткіштерді салыстыра келе, біз соңғы қорытынды кезеңнің нәтижесін шығардық (2-кесте, 3-сурет).

2-кесте

Тәжірибелік-эксперименттік жұмыстың салыстырмалы нәтижесі

Деңгейлер	Бақылау тобы		Эксперименттік топ	
	Экспериментке дейін	Эксперименттен кейін	Экспериментке дейін	Эксперименттен кейін
Жоғары	26%	29%	27%	32%
Орташа	47%	54%	49%	64%
Төменгі	27%	17%	24%	4%

Біз тәжірибелік-эксперименттік жұмыстың салыстырмалы нәтижесін төмендей суретте бейнеледік (сурет-3).

3-сурет. Оқушылардың эстетикалық тәрбие деңгейінің диаграммасы

Нәтижелерді талдау тәжірибелік-эксперименттік жұмыс барысында бастауыш сынып оқушыларына эстетикалық тәрбие беру деңгейінің эксперименттік топтарда жоғарылағанын көрсетеді. Эстетикалық тәрбие берудің жоғарғы деңгейі 27%-дан 32%-ға, яғни 7 оқушыға көбейген, ал төмен деңгей 4%-ға төмендеген. Яғни 26 балаға азайған. Бұл көрсеткіште экспериментке дейін төмен деңгей көрсеткен оқушыларды орташа деңгейге дейін көтеруге қол жеткізілді. Ал бақылау тобында эксперименттік топқа қарағанда көп өзгерістер байқалмайды. Эксперименттік топтағы тәжірибелік-педагогикалық жұмыстың нәтижесін бақылау срезі қалыптасатын эстетикалық білімнің барлық көрсеткіштері бойынша қамтамасыз етілгендігін көрсетті. Оқушыларда туған өлкенің табиғатымен үнемі қарым-қатынас жасау, суретшілердің шығармаларымен танысып, оларды меңгеруге деген ынта пайда болды. Оқушылар көркем шығармаларды, олардың мазмұны, түрі, байлығын, өзіндік ерекшеліктерін толығымен бағалауды үйренді. Олар белгілі суретшілер туындыларында жай жапырақтар мен ағаш бұтақтарының бейнесінің әдемі де тірі сияқты екендігін көргенде ерекше шабытқа бөленеді.

Пікір алмасу

Эстетикалық мәнерді педагог Б.М.Неменский бала кездегі эстетикалық ақпарат адамның болашақтағы мәнерінің негізі болғандықтан, баланың өнер құбылыстарымен танысуына мүмкіндігі бар екендігін, оқушыда біртіндеп оның өзіндік таңдауын, ұнатқанын сипаттайтын ұғымдар кешені дамытындығын анықтады. Бастауыш сынып оқушысының қызығушылығының кең ауқымдылығын ескерсек, мұғалімге баланың назарын өмір мен өнер құбылыстарындағы эстетикалық қасиеттерге аудару қиын емес [Неменский Б.М., 1981: 84 б.].

Белгілі педагог Ю.К.Бабанский: «Эстетикалық тәрбие беру – бұл өнердегі әсемдікті дұрыс түсіну мен толық құнды қабылдау қабілеттерін тәрбиелеу. Ол оқушыларда көркемдік ұғымдар мен эстетикалық құндылықтардың нағыз белгілерін анықтауға көмектесетін көзқарастар мен сенімдер жүйесін қалыптастырады. Сонымен қатар, эстетикалық тәрбие беру оқушыларға өз өміріне әсемдік элементтерін енгізуге даярлық пен шеберлікті, ұсқынсыздыққа, көріксіздікке, тұрақсыздыққа қарсы күресуді, өнерде өзін барынша көрсетуді үйретеді», - деп тұжырым жасаған [Бабанский Ю.К., 1988].

Педагог И.Ф.Харламов эстетикалық тәрбие беру әсемдік саласында сезімдердің қалыптасқан үрдісі деп түйіндеді. Ол эстетикалық тәрбие берудің мәні: оқушылардың өнер саласында өздерінің шығармашылық дарынды талаптарын дамытуда, олардың өмір мен өнердегі әсемдікті дұрыс түсініп, толыққанды қабылдау және эстетикалық түсініктер, мәнерлер мен идеяларды тудыра білу қабілеттіліктерін қалыптастыруға бағытталған оқушылардың әр түрлі көркемдік-эстетикалық әрекеттерінде болып отыр», - деп көрсетеді [Харламов И.Ф., 2002].

М.Н.Киященко да осы көзқарасты құптайды: «Жеке тұлғаның іс-әрекетінің табысты болуы кез-келген салада оның қабілеттілігінің кең де терең дамығандығымен анықталады. Сондықтан жеке тұлғаның барлық дарыны мен қабілетін жан-жақты дамыту - эстетикалық тәрбиенің негізгі міндеті. Ең бастысы – жеке тұлғаға қандайда бір әрекетте табысқа жетуге ықпал ететін оның қасиеттері мен қабілеттерін тәрбиелеп қана қоймай, эстетикалық құндылықтар мен қоршаған орта әдемілігінен рахат алуына жағдай жасау керек»- деп тұжырым жасаған [Киященко Н.И., Лейзеров Н.Л., 1984]. Бұл біріншіден, эстетикалық маңызы бар заттар мен құбылыстарға деген қызығушылықты, бейімділік пен ынталылықты туғызатын эстетикалық білімдер мен әсерлердің арнайы қорын құру. Бұл міндеттің мәні әртүрлі дыбыстар, түстер мен пластикалық әсерлер қорын жинақтай білуде. Ол үшін педагог біздің әдемілік туралы ұғымдарымызға сай келетін заттар мен құбылыстарды көрсетілген сипаттары бойынша шеберлікпен таңдай білу керек. Соның нәтижесінде балада табиғат туралы, өзі туралы, көркемдік құндылықтар дүниесі туралы нақты білім мен сезімдік - әсерленушілік тәжірибе қалыптасады.

Бұл туралы «Баладағы білімнің жан-жақтылығы мен молдығы оның жеке тұлға ретінде

өмірдегі барлық іс-әрекет тәсілдерінде эстетикалық қызығушылық, қасиеттілік пен қабілеттіліктің қалыптасу негізі болып табылады», - деп атап көрсетеді В.Н.Шацкая [Шацкая В.Н., 1995].

Б.Т.Лихачев өзінің «Оқушыларды эстетикалық тәрбиелеу теориясы» еңбегінде «эстетикалық тәрбиелеу - «әдемілік заңы бойынша» өмір сүруге, өмір мен өнердегі әсемдік пен тұрпайылықты, асқақтық пен таяздықты, трагедиялық пен комедиялықты қабылдау мен бағалауға қабілетті, шығармашылығы жоғары жеке тұлғаны қалыптастыруға мақсатты бағытталған үрдіс» деп түйіндейді [Лихачев Б.Т., 1999].

Қорытынды

Қазіргі таңда білім берудің біртұтастығын қоршаған орта құбылыстарының бір-бірімен байланыстылығы арқылы түсіндіруде, оқушылардың ғылыми дүниетанымды қалыптастыруда пәнаралық интеграция арқылы эстетикалық тәрбие беру басым бағыт алып отыр. Зерттеу барысында қол жеткен нәтижелер пәнаралық интеграция арқылы эстетикалық тәрбие беру оқушының қоршаған орта мен өнер шығармаларының әсемдігіне эстетикалық қызығушылығын тудыру, эстетикалық білімін кеңейту, эстетикалық қарым-қатынасқа баулу мақсатына бағытталған пәндердің мазмұн жиынтығы деген қорытынды жасалынды.

Бастауыш сынып оқушыларына пәнаралық интеграция арқылы эстетикалық тәрбие беруде оқушының жас ерекшеліктерінде аталған пәндерді кіріктіру арқылы эстетикалық сананың қалыптасуының негізін қалайтын жағдайлардың болуы; бейнелеу өнері мен дүниетану пәндерінің эстетикалық тәрбие берудегі мақсат, міндет, мазмұн сабақтастығы; оқу пәндерінің объектілері мен әдістерінің бір-біріне жақын болуы, ортақ теориялық тұжырымдамаларға құрылу мүмкіндіктері айқындалды.

Бастауыш сынып оқушыларын пәнаралық интеграция арқылы эстетикалық тәрбие берудің құрылымдық-мазмұндық моделі жасалып, мотивациялық, мазмұндық, іс-әрекеттік компоненттеріне сәйкес өлшемдері мен көрсеткіштері, деңгейлері айқындалып, зерттеу жұмысының нәтижесінде алынған теориялық қағидалар мен ұсынылған әдістеменің тиімділігі бастауыш сынып оқушыларына пәнаралық интеграция арқылы эстетикалық тәрбие беруге болатыны туралы ғылыми болжамның дұрыстығына көз жеткізілді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

Aryabkina I., Spiridonova A.A. (2017) Poly-Artistic Approach as a Mechanism of Primary School Children Emotional Generosity Development in Artistic-and-Aesthetic Behaviour. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 237, 1277-1283. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.sbspro> [Электрондық ресурс]: URL: <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/> (өтінім берілген күні: 04.01.2024).

Бабанский Ю.К. (1988) *Педагогика*. М.: Просвещение, 478.

Байназарова Т.Б. (2009) Бастауыш сынып оқушыларына пәнаралық кіріктіру арқылы эстетикалық тәрбие беру («Бейнелеу өнері» мен «Дүниетану» материалдары негізінде): пед. ғыл. канд. *дис. автореф.*: 13.00.01, Алматы: Қазақ мемлекеттік қыздар педагогика ин-ты, 24.

Битинас Б.П. (1984) *Структура процесса воспитания*. Каунас: Швиеса, 190.

Cvetkova V. (2009) Influence of aesthetic appreciation in development of difference, recognizing and understanding the concepts drawing, picture and sculpture at school children from 7 to 11 years. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 1, 1, 2425-2428. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2009.01.426> [Электрондық ресурс]: URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877042809004297> (өтінім берілген күні: 04.01.2024).

Джуринский А.Н. (1989) Школа Франции XX столетия: *Учебное пособие*. М.

Герасимова С.А. (1981) *Система эстетического воспитания школьников*. М.

- Harlumov I.F. (2002) *Pedagogics*. Minsk, 354.
- Жарықбаев Қ., Қалиев С. (1998) *Қазақтың тәлімдік ой-пікір антологиясы*. II том. Алматы: Рауан, 134.
- Киященко Н.И., Лейзеров Н.Л. (1984) *Эстетикалық шығарма*. М.: Знание.
- Лихачев Б.Т. (1999) Педагогика. *Дәрістер курсы*: ИПК және ФПК тыңдаушылары мен педагогикалық оқу орындары студенттеріне арналған оқулық. М.: Юрайт, 523.
- Лобковский А. М. (1972) Эстетическая культура и эстетическое воспитание. *Книга для учителей*. М.: Просвещение, 60.
- Максименюк Е.Т. (1984) Формирование эстетического отношения к природе у младших подростков в условиях загородного пионерского лагеря: *Дис. ... к.п.н.*; 13.00.01, 165.
- Мануэль Хоаким де Азеведо (2002) Западная Европа: Периоды развития среднего образования. *Перспективы: сравнительные исследования в области образования*, 117-118, 53-66.
- Мұқанов М. (1982) *Жас және педагогикалық психология*. Алматы, 87.
- Nisha Sajnani. (2020) Aesthetic education: The role of the arts in the education of creative arts T therapists in the classroom and online. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 23 May, 0197-455. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.aip.2020.101668>.
- Неменский Б.М. (1981) *Мудрость красоты*. 192.
- Raluca V.O., Vocos M. (2012) Aesthetic education in Romanian kindergartens diachronic approaches. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 46, 2247-2252. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.sbspro> [Электрондық ресурс]: URL: www.sciencedirect.com (өтінім берілген күні: 04.01.2024).
- Sajnani N., Mayor C. (2020) Tillberg-Webb H. Aesthetic presence: The role of the arts in the education of creative arts therapists in the classroom and online. *The Arts in psychotherapy*, 69, 101668. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.aip.2020.101668> [Электрондық ресурс]: URL: <https://doi.org/10.1016/j.aip.2020.101668> (өтінім берілген күні: 04.01.2024).
- Smith R.A. (1967) Guest Editorial: Aesthetic Education. *Art Education*, 20, 3, 9-10. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.aip.2020.101668>.
- Харламов И.Ф. (2002) *Педагогика*. Минск, 354.
- Чукман Е.К. (1985) *Оқушылардың қабілеттерін дамытудағы өнер рөлі*, 60.
- Шацкая В.Н. (1995) *Мектепте эстетикалық тәрбиелеудің жалпы мәселелері*. М.: ПФА РСФСР.
- Шилова Г. (1978) Вопросы изучения эстетического воспитания в школе. *Проблемы воспитания*, 4, 110-118.

References

- Aryabkina I., Spiridonova A.A. (2017) Poly-Artistic Approach as a Mechanism of Primary School Children Emotional Generosity Development in Artistic-and-Aesthetic Behaviour. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 237, 1277-1283. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.sbspro> [Elektronдық resurs]: URL: <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/> (otimim berilgen kuni: 04.01.2024).
- Babanskij Yu.K. (1988) *Pedagogika*. М.: Prosveshchenie, 478.
- Bajnazarova T.B. (2009) Bastauysh synyp okushylaryna panaralyk kiriktiru arkyly estetikalыk tarbie beru ("Bejneleu oneri" men "Dunietanu" materialdary negizinde): ped. gyl. kand..... *dis. avtoref.*: 13.00.01, Almaty: Kazak memleketтик kызdar pedagogika in-ty, 24.
- Bitinas V.P. (1984) *Struktura processa vospitaniya*. Kaunas: Shviesa, 190.
- Cvetkova B. (2009) Influence of aesthetic appreciation in development of difference, recognizing and understanding the concepts drawing, picture and sculpture at school children from 7 to 11 years. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 1, 1, 2425-2428. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2009.01.426> [Elektronдық resurs]: URL:

<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877042809004297> (otimim berilgen kuni: 04.01.2024).

- Dzhurinskij A.N. (1989) Shkola Francii XX stoletiya: *Uchebnoe posobie*. M.
- Gerasimova S.A. (1981) *Sistema esteticheskogo vospitaniya shkol'nikov*. M.
- Harlumov I.F. (2002) *Pedagogics*. Minsk, 354.
- Zharykbaev K., Kaliev S. (1998) *Kazaktyn talimdik oj-pikir antologiyasy*. II tom. Almaty: Rauan, 134.
- Kiyashchenko N.I., Lejzerov N.L. (1984) *Estetikalyk shygarma*. M.: Znanie.
- Lihachev B.T. (1999) *Pedagogika. Darister kursy: IPK zhane FPK tyndaushylary men pedagogikalyk oku oryndary studentterine arналган okulyk*. M.: Yurajt, 523.
- Lobkovskij A. M. (1972) *Esteticheskaya kul'tura i esteticheskoe vospitanie. Kniga dlya uchitelej*. M.: Prosveshchenie, 60.
- Maksimenyuk E.T. (1984) *Formirovanie esteticheskogo otnosheniya k prirode u mladshih podrostkov v usloviyah zagorodnogo pionerskogo lagerya: Dis. ...*, k.p.n., 13.00.01, 165.
- Manuel' Hoakim de Azevedo (2002) *Zapadnaya Evropa: Periody razvitiya srednogo obrazovaniya. Perspektivy: sravnitel'nye issledovaniya v oblasti obrazovaniya*, 117-118, 53-66.
- Mukanov M. (1982) *Zhas zhane pedagogikalyk psihologiya*. Almaty, 87.
- Nisha Sajnani. (2020) Aesthetic education: The role of the arts in the education of creative arts T therapists in the classroom and online. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 23 May, 0197-455. DOL: <https://doi.org/10.1016/j.aip.2020.101668>.
- Nemenskij B.M. (1981) *Mudrost' krasoty*, 192.
- Raluca B.O., Bocos M. (2012) Aesthetic education in Romanian kindergartens diachronic approaches. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 46, 2247-2252. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.sbspro> [Elektronnyk resurs]: URL: www.sciencedirect.com (otimim berilgen kuni: 04.01.2024).
- Sajnani N., Mayor C. (2020) Tillberg-Webb H. Aesthetic presence: The role of the arts in the education of creative arts therapists in the classroom and online. *The Arts in psychotherapy*, 69, 101668. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.aip.2020.101668> [Elektronnyk resurs]: URL: <https://doi.org/10.1016/j.aip.2020.101668> (otimim berilgen kuni: 04.01.2024).
- Smith R.A. (1967) Guest Editorial: Aesthetic Education. *Art Education*, 20, 3, 9-10. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.aip.2020.101668>.
- Harlamov I.F. (2002) *Pedagogika*. Minsk, 354.
- Chukman E.K. (1985) *Okushylardyn kabiletterin damytudagy oner roli*, 60.
- Shackaya V.N. (1995) *Mektepte estetikalyk tarbieleudin zhalpy maseleleri*. M.: PGA RSFKR.
- Shilova G. (1978) *Voprosy izucheniya esteticheskogo vospitaniya v shkole. Problemy vospitaniya*, 4, 110-118.

Возможности эстетического воспитания младших школьников на основе междисциплинарной интеграции

*¹Е.З.Нүсіпбай, ¹Т.Б.Байназарова, ²Е.А.Коксал

¹Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университеті (Алматы, Қазақстан)

²Университет Нигде Омера Халысдемира (Нигде, Турция)

Аннотация

В настоящее время обновления, происходящие в учебно-воспитательном процессе в стране, требуют пересмотра работы образования и воспитания. Повышение творческих требований к своему делу, повышение качества воспитания подрастающего поколения, развитие способности чувствовать красоту, красоту, красоту, эстетический вкус – одна из актуальных проблем сегодняшнего дня. В этой связи реформирование содержания образования является одним из ценных приоритетов национальной политики государства. В статье рассматриваются вопросы эстетического воспитания на основе междисциплинарной интеграции в начальной школе. Целью нашего исследования было изучение возможностей междисциплинарной интеграции в эстетическом воспитании младших школьников. В

основу исследования положены системная, личностно-ориентированная, аксиологическая, деятельностная методологические основы. В статье подробно рассмотрены показатели и уровни эстетического воспитания младших школьников. В констатирующем эксперименте проводилась диагностика уровней показателей эстетического воспитания учащихся. На этапе формирования реализован ряд педагогических условий с целью совершенствования мотивационной, содержательной, деятельностной составляющих. В исследовании выявлены понятия эстетики, эстетического воспитания, эстетического интереса, эстетического знания, эстетического общения, эстетического отношения, межпредметной интеграции. На основе междисциплинарной интеграции была дана методика эстетического воспитания младших школьников. Выявлены компоненты, критерии и показатели, уровни (высокий, средний, низкий) эстетического воспитания учащихся начальных классов через междисциплинарную интеграцию. В статье отражены результаты эксперимента по реализации эстетического воспитания младших школьников (расширение эстетического интереса, эстетических знаний, приобщение к эстетическому общению, формирование эстетических установок). Впервые были рассмотрены возможности эстетического воспитания младших школьников на основе междисциплинарной интеграции. Материалы статьи имеют практическую ценность для преподавателей при разработке лекций, семинаров, заданий для самостоятельной работы.

Ключевые слова: эстетика, эстетическое воспитание, эстетический интерес, эстетическое образование, эстетическое общение, эстетический подход, междисциплинарная интеграция.

Opportunities for aesthetic education of Primary School students on the basis of interdisciplinary integration

*¹E.Z.Nusipbay, ¹T.B.Bainazarova, ²Koksal E.A.

¹Kazakh National Women's Teacher Training University (Almaty, Kazakhstan)

²Nigde Omer Halisdemir University (Nigde, Turkey)

Abstract

The current updates in the educational process in the country require a review of education and educational work. Improving the quality of education of the younger generation, developing the ability to feel beauty, beauty, beauty, aesthetic taste, increasing the creative demand for their work is one of the most pressing problems today. In this regard, the reform of the content of education is one of the valuable priorities of the national policy of the state. The article discusses the problems of aesthetic education in Primary School on the basis of interdisciplinary integration. The purpose of our study was to study the possibilities of interdisciplinary integration in the aesthetic education of Primary School students. The basis of the study was a systematic, personality-oriented, axiological, and action-oriented methodological foundations. The article examined in depth the indicators and levels of aesthetic education of Primary School students. In the detection experiment, diagnostics of the level of indicators of aesthetic education of students was carried out. During the formation period, a number of pedagogical conditions were implemented in order to improve the motivational, content, and activity components. The study identified the concepts of aesthetics, aesthetic education, aesthetic interest, aesthetic education, aesthetic communication, aesthetic vision, interdisciplinary integration. On the basis of interdisciplinary integration, the methodology of aesthetic education of Primary School students was given. The Components, criteria and indicators, levels (high, medium, low) of aesthetic education of Primary School students through interdisciplinary integration are identified. The article showed the results of experiments in the implementation of aesthetic education of Primary School students (expansion of aesthetic interest, aesthetic knowledge, introduction to aesthetic communication, formation of aesthetic views). For the first time, the possibilities of aesthetic education of Primary School students on the basis of interdisciplinary integration were considered. The materials of the article are of practical value for teachers during lectures, seminars, the development of tasks for independent work.

Keywords: aesthetics, aesthetic education, aesthetic interest, aesthetic education, aesthetic communication, aesthetic approach, interdisciplinary integration.

Поступила в редакцию: 06.02.2024

Одобрена: 15.03.2024

Первая публикация на сайте: 12.01.2025